

Кошель В.М.

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти

Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Лисенко О. М.

вихователь закладу дошкільної освіти № 2 «Колосок», смт Ріпки

Заровна А. В.

вихователь Городнянського ясла-саду №4 «Калинонька» м. Городня

Сергійко Ю.В.

студентка V курсу, спеціальності «Дошкільна освіта»

Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

ДО ПРОБЛЕМИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В СІМ'Ї

У статті розглядаються особливості патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку в сім'ї. Розкрито сутність дефініцій «патріотизм», «патріотичне виховання», «патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку». Обґрунтовано основи патріотичного виховання дошкільників в сім'ї. Представлено систему роботи з патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку на основі педагогічного супроводу батьків. Запропоновано опис педагогічних умов досліджуваного процесу.

Ключові слова: Патріотизм, патріотичне виховання, сімейне виховання, старший дошкільний вік, сім'я.

В статье рассматриваются особенности патриотического воспитания детей старшего дошкольного возраста в семье. Раскрыта сущность дефиниций «патриотизм», «патриотическое воспитание», «патриотическое воспитание детей старшего дошкольного возраста». Обоснованы основы патриотического воспитания дошкольников в семье. Представлена система работы по патриотическому воспитанию детей старшего дошкольного возраста на основе педагогического сопровождения родителей. Предложено описание педагогических условий исследуемого процесса.

Ключевые слов: Патриотизм, патриотическое воспитание, семейное воспитание, старший дошкольный возраст, семья.

The article highlights the peculiarities of patriotic upbringing of preschool children. The essence of the concepts «patriotism», «patriotic education», «patriotic education of the senior

preschool children» is revealed. The bases of patriotic education of preschool children in the family are grounded. The system of work on patriotic education of children of preschool age is presented on the basis of pedagogical support of parents. The description of pedagogical conditions of the investigated process is given.

Key words: *Patriotism, patriotic education, family education, senior preschool age, family.*

Актуальність статті На сучасному етапі становлення державності будь-якої країни проблема патріотичного виховання дітей набуває особливого значення, тому що без любові до своєї Батьківщини, готовності примножувати її багатства, оберігати честь і славу, а за необхідності – віддати життя за її свободу і незалежність, людина не може бути повноцінним громадянином. Патріотичне виховання, у свою чергу, створює необхідні передумови для формування громадянської поведінки [4].

Нині як ніколи гостро набуло актуальності виховання громадянина-патріота, відповідального і відданого своїй країні. Цей аспект виховної роботи у практиці сучасних закладів дошкільної освіти (далі ЗДО) представлено нормативними документами: Національною доктриною розвитку освіти України, «Концепцією громадянського виховання особистості в умовах розвитку української держави», «Концепцією патріотичного виховання учнівської молоді», Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття»), «Базовим компонентом дошкільної освіти» від 2012 року, наказами Міністерства освіти і науки України, «Про затвердження Рекомендацій щодо порядку використання державної символіки в навчальних закладах України», «Про відзначення дня захисника України» від 19.09.2017 № 1/9-505 «Про затвердження Плану всеукраїнських і міжнародних організаційно-масових заходів з дітьми та учнівською молоддю на 2018 рік, Плану семінарів-практикумів для педагогічних працівників закладів позашкільної освіти на 2018 рік від 04.01.2018 № 12, «Про інформаційні матеріали» (до Дня пам'яті жертв примусового вивезення населення України в Німеччину (остарбайтерів)» від 17.01.2017 № 2.1/10-47, Указами Президента України, Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917 – 1921 років №17/2016, Про Стратегію національно-патріотичного

виховання дітей та молоді на 2016 - 2020 роки №580/2015, Про заходи з відзначення у 2015 році 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-ї річниці завершення Другої світової війни № 169/2015, Про відзначення у 2017 році Дня Гідності і Свободи № 300/2017, Наказами Управління освіти і науки Чернігівської обласної державної адміністрації «Про затвердження Плану заходів щодо реалізації обласної цільової Програми з національно-патріотичного виховання на 2017-2020 роки в закладах освіти області» № 259 від 16.06.2017, «Про проведення у 2018 році II (обласного) етапу Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»)» від 06.04.2018 № 145 тощо [4].

Постановка проблеми. У ситуації соціального неспокою, міжнаціональних конфліктів, гібридних та інформаційних воєн особливого значення в Україні набуває питання формування почуття патріотизму в дітей та молоді, ціннісного ставлення до своєї землі, українського народу, його культури. Оскільки становлення особистості відбувається в ранньому віці, виникає необхідність у реалізації національно-патріотичного виховання в умовах ЗДО.

Сучасна дошкільна освіта володіє можливостями для здійснення патріотичного виховання. Виховання патріотизму в сучасному ЗДО передбачає взаємопов'язану роботу вихователя і дитини з розвитку певних моральних норм та рис поведінки, тобто: любові до Батьківщини, поваги до традицій рідного краю. Під час навчального процесу дошкільнята знайомляться з традиціями українського народу, його історією, багатонаціональною культурою, звичаями й обрядами. У цьому контексті важливою частиною процесу є сімейне виховання. Сім'я дитини є ключовою ланкою в напрямку патріотичного виховання дітей, а всі інші соціальні інститути покликані допомогти, підтримати і доповнити їх виховну роботу. Саме тому виховання у дітей патріотичних почуттів необхідно здійснювати в тісному зв'язку з батьками, сім'єю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання патріотичного виховання та формування громадсько-активної особистості, обґрунтування

виникнення патріотизму як соціально-значущого явища, а також сутність, завдання і методи патріотичного виховання були розкриті в працях В. Сухомлинського. Питання патріотичного і духовного виховання, ціннісного самовизначення і розвитку особистості розглядалися такими вченими, як, Є. Лозинська, С. Русова, Л. Шкрєбтієнко.

На сучасному етапі відбувається процес відродження патріотичної свідомості дошкільнят на основі різних виховних форм, що відзначається в дослідженнях Н. Аркуша, О. Буздуган, Л. Володіна, О. Доманюк, Т. Жаровцева, О. Каплуновська, І. Кичата, С. Ладивір, В. Мусієнко, М. Палець, Т. Піроженко, Т. Поніманська, Д. Рейпольська, І. Рибальченко, В. Собкін, В. Сухар, І. Трубавіна та інші. Проте, виховний потенціал сім'ї, як форми патріотичного виховання дошкільнят не знайшло своє ґрунтовне відображення у роботах сучасних дослідників Н. Лебеденко, Л. Г. Ткаченко та інших.

На основі вивчення роботи Ріпкинського закладу дошкільної освіти № 2 «Колосок» та Городнянського ясла-саду №4 у напрямку патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку ми виявили факт недостатнього доручення батьків до вирішення даного питання. В основному завдання патріотичного виховання вирішувалися вихователями ЗДО в різних видах діяльності з дітьми (екскурсії, пішохідні переходи, розглядання ілюстративних матеріалів читання та інсценування творів художньої літератури патріотичного змісту, проведення віртуальних екскурсій, проведення тематичних занять тощо). Зазначивши при цьому факт не системного і виключно декларативного характеру роботи з боку вихователів ЗДО та ситуативного включення батьків до процесу патріотичного виховання дітей дошкільного віку.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в теоретичному дослідженні проблеми взаємодії ЗДО і сім'ї та висвітленні особливостей формування патріотичних почуттів дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній науково-педагогічній літературі патріотичне виховання трактується як спеціально організований, педагогічний процес впливу на особистість з метою усвідомлення нею своєї причетності до історії, традицій, культури свого

народу, любові до своєї Батьківщини, вболівання за долю свого народу, його майбутнє.

Результатом ефективного патріотичного виховання є формування патріотизму. Поняття «патріотизм» в різні періоди розвитку соціуму трактувалося неоднозначно. Так, радянська педагогічна наука, скована догмами марксистсько-ленінської ідеології, так і не змогла виробити єдиного підходу до розуміння суті патріотичного виховання. На думку вченого М. Савина, патріотизм – це почуття, І. Харламов вважав його моральною якістю особистості, О. Здравомислов – моральною цінністю. До проблем виховання молодого покоління на засадах патріотизму в різні часи зверталися такі класики педагогічної науки, як Г. Сковорода, К. Ушинський, О. Огієнко, С. Русова, А. Макаренко, В. Сухомлинського, Г. Ващенко та інші. Проблема патріотичного виховання завжди займала одне з провідних місць у вітчизняній педагогічній та філософській думці [2].

Як результат ефективного патріотичного виховання у дітей чітко формується патріотизм. Патріотизм виявляється в практичній діяльності, спрямованій на всебічний розвиток своєї країни, захист її інтересів. Патріотизм – соціально-історичне явище. Елементи його виникли як усвідомлення родових зв'язків, обрядів, звичаїв [4].

Ми розглядаємо патріотичне виховання як цілеспрямований процес взаємодії педагогів, дітей та сім'ї, спрямований на формування патріотичних знань, поглядів, переконань, патріотичних почуттів, шанобливого ставлення до історичного минулого Батьківщини; прагнення своєю діяльністю сприяти розквіту Батьківщини.

У розділі «Дитина і навколишній світ» окреслено завдання ознайомлення дітей з явищами суспільного життя за напрямками, зміст яких поглиблюється у кожній наступній віковій групі. Вже у молодшій групі діти мають знати назву рідного міста (села), а в середній повинні мати певні уявлення про Батьківщину («Батьківщина – це місце, де людина народилась і живе, де народились і живуть її батьки. Вона така ж рідна для людини, як її батьки, тому й називається Батьківщиною. Наша Батьківщина – Україна»). Діти повинні знати, що люди,

які мають спільну батьківщину, – це народ, а ті, що народилися і живуть в Україні – український народ. У народі з роду в рід передаються мова, пісні, повага до старших, любов до дітей і рідного дому. Програма передбачає формування у дітей уявлень про історію рідного міста (села), походження його назви і назв вулиць, географічні та історичні пам'ятки рідного краю [3].

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтує на опанування знань про нашу державу, виховання поваги до державних символів. Старші дошкільники мають знати прапор, гімн, герб України, назву її столиці, інших великих міст, значущі географічні назви (Крим, Карпатські гори, Дніпро), пам'ятні місця (Тарасова гора у Каневі, Хортиця, заповідник Асканія-Нова тощо). Цій меті підпорядковані заняття «Ми живемо в Україні, ми дуже любимо її», «Пам'ятні місця України», «Рідне місто (село)», «Вулиці нашого міста (села)», «Наш герб» тощо [3].

До ефективних методів і форм організації патріотичного виховання належать: екскурсії вулицями рідного міста, до історичних пам'яток, визначних місць; розповіді вихователя; бесіди з цікавими людьми; узагальнюючі бесіди; розгляд ілюстративних матеріалів; читання та інсценування творів художньої літератури; запрошення членів родин у ЗДО; спільні з родинами виховні заходи (День сім'ї, свято бабусь тощо); зустрічі з батьками за межами ЗДО та інше.

Сучасні концепції національного виховання наголошують на важливості національної освіти, її органічної єдності з національною історією і традиціями, на збереженні і збагаченні культури українського народу [3].

Комплексна система патріотичного виховання дітей дошкільного віку в сім'ї може організовуватися не як окремий, самостійний процес, а лише як грань, момент функціонування педагогічних систем.

Незважаючи на розвинену систему ЗДО, які несуть виховну функцію, відповідальність за всебічне виховання дитини і підготовка до життя в суспільстві лежить в першу чергу – сім'ї [3]. Адже саме батьки є першими вихователями малюка вчать дітей пізнавати навколишній світ, наслідувати дорослим, здобувати життєвий досвід, засвоювати норми поведінки тощо У

сім'ї дитина набуває перший соціальний досвід, перші почуття громадянськості.

Якщо батькам властива широта інтересів, дієве ставлення до всього того, що відбувається, то і дитина буде засвоювати такі норми поведінки.

З метою експериментальної перевірки ефективність патріотичного виховання дітей дошкільного віку в сім'ї нами було проведено дослідницьку роботу на базі Ріпкинського закладу дошкільної освіти № 2 «Колосок» та Городнянського ясла-саду №4.

Ми вирішили, що при правильній побудові експериментальної роботи і процесу самого дослідження є можливість не просто констатувати рівень розвитку патріотизму особистості дітей старшого дошкільного віку, а й зробити деякий прогноз у його розвитку, а також побудувати роботу по вихованню патріотизму у дітей. Педагогічний експеримент складався з проведення наступних етапів: констатуючий, формуючий, контрольний.

Констатуючий етап. Вивчивши теоретичний матеріал з проблеми, ми прийшли до висновку, що для ефективного діагностування рівня розвитку патріотизму у старших дошкільників можна використовувати такі методи роботи, як індивідуальна бесіда з дітьми, вивчення продуктів діяльності (твір на тему «Моя Батьківщина – Україна»), спостереження.

Сукупність застосовуваних діагностичних методик дозволила нам визначити рівні розвитку патріотичних якостей старших дошкільників: високий, середній, початковий.

Для вивчення ставлення батьків до проблеми патріотичного виховання дітей, виявлення їх позитивного досвіду, типових труднощів і недоліків ми використовували опитувальні методи, спостереження. Було виявлено ставлення батьків до взаємодії ЗДО та сім'ї, розуміння ними сутності патріотичного виховання.

В анкетуванні взяли участь 76 батьків у віці від 23 до 50 років, яким було поставлено запитання: «Що ви розумієте під патріотичним вихованням?», «Сформулюйте мету патріотичного виховання дітей дошкільного віку?», «Хто несе основну відповідальність за патріотичне виховання?», «Чи задоволені ви

процесом патріотичного виховання вашої дитини?», «Чи хотіли б ви, щоб патріотичне виховання вашої дитини було безперервним? », «Які заходи щодо поліпшення патріотичного виховання ви порекомендували б?».

Результати анкетування показали, що під патріотичним вихованням батьки розуміють любов до Батьківщини, прагнення збільшити її багатства і процвітання; 44 респондентів покладають завдання патріотичного виховання на сім'ю, 36 респондентів зазначили, що патріотичне виховання – прерогатива ЗДО. В цілому батьки задоволені патріотичним вихованням своїх дітей в ЗДО.

Анкетування педагогів показало, що в ЗДО вирішувалися завдання патріотичного виховання в різних формах навчання. На заняттях дітям читали народні казки, розмовляли про рідний край, країні, на прогулянках проводилося спостереження, використовувалася проектна діяльність (проект «Країн багато – Батьківщина у нас одна»), організовувалися вікторини, дозвілля, відзначалися народні свята.

Формувальний етап. Виходячи з результатів діагностики, нами була запропонована серія заходів, які на наш погляд, будуть сприяти успішному вихованню патріотизму у дітей старшого дошкільного віку.

Нами був розроблений алгоритм взаємодії ЗДО та сім'ї з патріотичного виховання дітей дошкільного віку, що складається з декількох розділів:

практичний – передбачав актуалізацію отриманих знань батьками (вікторини, конкурси, КВК тощо), Включення батьків і дітей старшого дошкільного віку в спільну справу (участь в конкурсах, іграх, проектах тощо).

контрольно-оцінювальний – припускав аналіз ефективності проведених заходів в умовах експериментальної групи ЗДО, використовувалися опитування, книга відгуків, оціночні листи.

Нами був розроблений і проведений цикл консультацій для батьків, який докладно висвітлював зміст патріотичного виховання: «Педагоги і батьки – творчий тандем», «Міцна сім'я – сильна Україна». Розглянуті питання дозволили педагогу знайти шляхи для встановлення тісної взаємодії з батьками з питань патріотичного виховання.

Були проведені батьківські збори з питань залучення дітей народної культури. Відповідно був організований «День відкритих дверей» для батьків з метою їх залучення в педагогічний процес ЗДО з патріотичного виховання.

Акцент у взаємодії з батьками ставився на проведення дозвільневих форм, оскільки вони сприяють встановленню довірчого контакту між усіма учасниками педагогічного процесу. У ЗДО були організовані і проведені дозвільневі свята «День матері», сімейне свято «Тепло рідного вогнища», розвага «Сімейні посиденьки», виставки вихідного дня, видання сімейних газет, і ін. проходила виставка «Дари осені», а навесні – виставка «Весняні мотиви». Батьки разом з дітьми були їх активними учасниками, кращі роботи відзначилися грамотами. Все це формує у дошкільників почуття зацікавленості у виконанні спільної справи, радість від досягнутого результату [3].

Для батьків проводилися свята, присвячені народному мистецтву, мета яких – звернути увагу на значення фольклору, пояснити необхідність формування у дітей уявлень про рідний край, культурних традиціях українського народу.

Чудовою практикою в ЗДО стала організація дозвільної діяльності на тему «День захисника України», традиційно напередодні цього свята в експериментальній групі (далі ЕГ) проводилися спортивно-розважальні заходи, присвячені татам-солдатам і майбутнім захисникам України. Такі форми роботи формують у дітей почуття гордості і поваги до своєї країни, її традицій.

Спільно з батьками вихованці експериментальної групи брали активну участь в патріотичній акції «Військові наші земляки», в цей день в ЗДО пройшли спортивні змагання. Були запрошені солдати ЗСУ, які були долучені до АТО. Діти разом з батьками підготували подарунки та святкові листівки. Безсумнівно, проводячи такі заходи, ми виховуємо почуття гордості за свій народ, свою армію, встановлення тісного зв'язку з сім'єю.

З метою залучення вихованців до сімейних цінностей і традицій як основ українського суспільства і держави, в ЗДО пройшов день під девізом «Здорові діти – в здоровій сім'ї». В цей день прийшли в гості до вихованців батьки, які ведуть здоровий спосіб життя і професійно займаються спортом (мотокрос,

багатоборство, футболісти тощо). Батьками-спортсменами були принесені медалі грамоти за перемоги в змаганнях як районного масштабу, так і країни.

До наочних форм роботи із залучення сімей до патріотичного виховання дошкільнят ми віднесли створення батьківських куточків. Великий інтерес у батьків викликали рубрики: «Запитували – відповідаємо», «Недарма пам'ятає вся Україна». Були виготовлені папки-пересувки «Моя сім'я», фотомонтажі: «З життя групи», «Моя бабуся краще за всіх», «Мама, тато і я, щасливі миті». Були оформлені сімейні і групові альбоми «Наше життя день за днем», сімейний вернісаж «Сім'я – здоровий спосіб життя», «Моя велика і дружна сім'я» [3].

З дітьми і батьками проводилися спільні екскурсії «Славне минуле», краєзнавчий музей тощо. Діти збагачувалися новими враженнями, оформили виставку спільної творчості з батьками: «Моя країна».

За допомогою батьків оформили в дитячому садку центр цивільно-патріотичного виховання, де діти можуть в умовах щоденного вільного доступу поповнювати знання про рідний край, та Україну. У ньому представлені наступні матеріали: фотоальбоми «Добре у нас в садочку», «Ми живемо в Україні», «Дружна сім'я», зразки герба і прапора. Пропонований матеріал змінюється і доповнюється в залежності від досліджуваних тематичних блоків.

Контрольний етап. З метою перевірки ефективності формувального етапу, була проведена повторна діагностика, результати якої дозволили простежити динаміку розвитку патріотичного виховання у дітей. Для встановлення ефективності дослідно-експериментальної роботи, спрямованої на підвищення рівня виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку із залученням сімей вихованців, був проведений порівняльний аналіз результатів дослідження. Результати відображені графічно на діаграмі (рис. 1.).

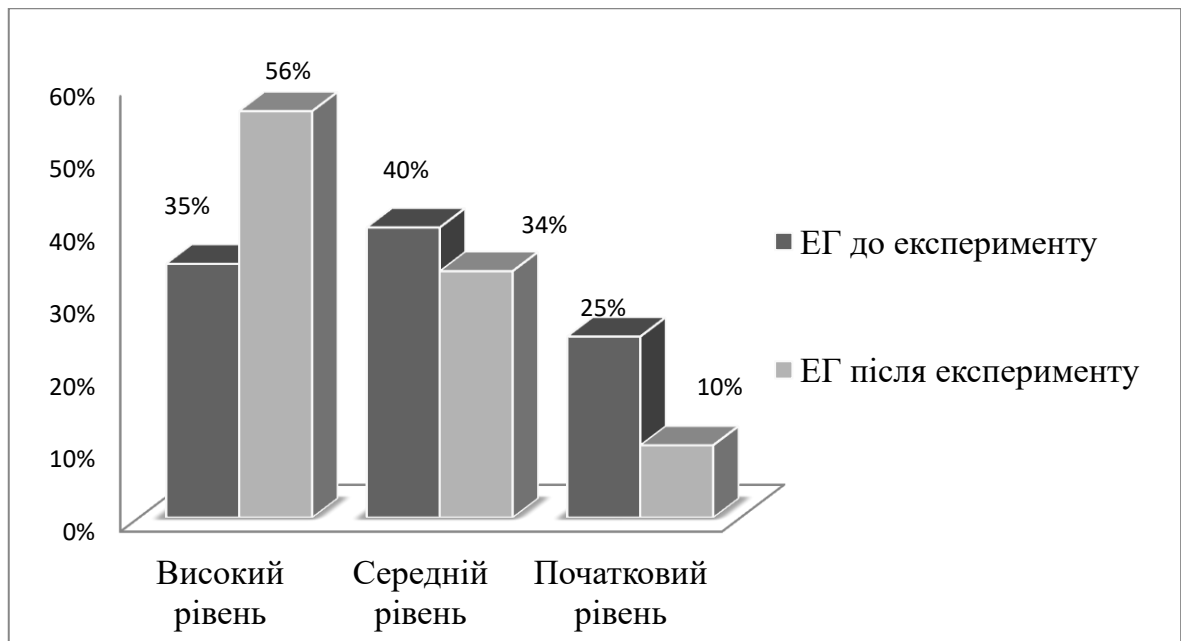

Рис. 1 Порівняльний аналіз рівнів виховання патріотизму у дітей старшого дошкільного віку із залученням сімей ЕГ до та після експерименту

Порівняльний аналіз показав, що у більшості дітей в результаті проведення формувального етапу в дітей старшого дошкільного значно підвищився рівень патріотичного виховання. Так, в ЕГ після закінчення дослідження 56% вихованців отримали найвищі бали (динаміка + 21%), середній рівень – 34% вихованців (динаміка – 6% за рахунок переходу на високий рівень), дітей з початковим рівнем діагностовано 10% (динаміка – 15%, за рахунок переходу даної групи вихованців на вищі рівні). Тоді як показники рівня виховання патріотизму в дітей старшого дошкільного віку із залученням сімей вихованців в КГ до та після експерименту залишилися майже без змін.

Висновки, зроблені в результаті дослідження. Таким чином, на сучасному етапі важливою складовою гармонійного розвитку дітей старшого дошкільного віку виступає їх патріотичне виховання. Ми розглядаємо патріотичне виховання як цілеспрямований спеціально організований процес взаємодії педагога, вихованця та сім'ї, спрямований на формування патріотичних знань, поглядів, переконань, патріотичних почуттів, шанобливого ставлення до історичного минулого Батьківщини; прагнення своєю діяльністю сприяти розквіту Батьківщини. У цьому контексті актуальною, проте, недостатньо розробленою проблемою на сучасному етапі залишається

педагогічний потенціал сімейного виховання. В нашому дослідженні сімейне виховання виступає як форма патріотичного виховання дошкільників.

В результаті впровадження в освітній процес Ріпкинського ЗДО № 2 «Колосок» та Городнянського ясла-саду №4 комплексної системи патріотичного виховання дітей дошкільного віку в сім'ї, нами було отримано позитивну динаміку рівнів досліджуваного процесу, що підтверджує її ефективність. Тому можемо констатувати той факт, що обрана нами система співпраці ЗДО та сім'ї з метою патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку була ефективною.

Наше дослідження не вирішує в рівній мірі всі аспекти дослідженої проблеми. До подальших напрямів дослідження зазначеної проблематики маємо віднести питання, пов'язані з застосуванням інноваційних технологій у процесі співпраці ЗДО з сім'єю.

Список літератури:

1. Аркуша Н.М. Патріотичне виховання дошкільнят засобами дитячого музичного фольклору / Н.М. Аркуша // Таврійський вісник освіти. – 2016. – № 1. – С. 71-81.

2. Борисова Н. А. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку / Н. А. Борисова // Таврійський вісник освіти. – 2017. – № 1. – С. 53-59. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2017_1_10

3. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку – Режим доступу: http://slobidskednzedu.kh.ua/ukrainamoya_batjkivschina/patriotichne_vihovannya_ditej_doshki-ljnogoviku/

4. Леус І.М. Актуальність патріотичного виховання дітей дошкільного віку – Режим доступу: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:693aEA914sJ:static.klasnaocinka.com.ua/uploads/editor/5290/423389/sitepage_18/files/aktualnist_patriotichnogo_v_nya.docx+&cd=8&hl=ru&ct=clnk&gl=ua&client=firefox-b